O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR

mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

(2024-yil 17-18-may)

(2-qism)

JIZZAX-2024

“Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2024-yil 17-18-may. 461-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O‘ralov A.I.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., t.f.f.d.(PhD), dotsent Abdumalikov A.A., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), dots. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dotsent Alibayev S.X., p.f.f.d. (PhD) Halimov O‘.H., p.f.f.d.(PhD), dotsent Karshiyev A.A., f.f.f.d.(PhD), dotsent Sindorov L.K., t.f.f.d. (PhD), dotsent Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD), dotsent Mustafaqulov M.A., f.f.f.d. (PhD) Alibekov D.A.., f-m.f.f.d. (PhD) Sharipov X.F., ps.f.f.d.(PhD) Norbekova B.Sh., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Qayumov O.A., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

ularning 21-asrda politsiya faoliyatining rivojlanayotgan muammolariga javob berish uchun etarli darajada jihozlanishini ta'minlash uchun birgalikdagi sa'y-harakatlarni amalga oshirish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Betancourt, J. R., Green, A. R., & Carrillo, J. E. (2002). *Cultural competence in health care: Emerging frameworks and practical approaches* (Vol. 576). New York, NY: Commonwealth Fund, Quality of Care for Underserved Populations.

2. Borkowski, N., & Meese, K. A. (2020). *Organizational behavior in health care*. Jones & Bartlett Learning.

OTA-ONA QARAMOG‘ISIZ QOLGAN BOLALARNI OILAGA MOSLASHTIRISH KONTEKSTIDA G‘AMXO‘RLIK FALSAFASI

Isaqov Ilyos
Qo‘qon davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalar o‘zlarining psixologik, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko‘rsatadigan noyob muammolarga duch kelishadi. So‘nggi yillarda ushbu zaif bolalar uchun har tomonlama qo‘llab-quvvatlash va tarbiyalash muhitini ta'minlashda oilaga asoslangan g‘amxo‘rlikning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ushbu maqola ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalarni oilaga moslashtirish doirasidagi g‘amxo‘rlik falsafasini o‘rganadi, nazariy istiqbollarni, amaliy natijalarni va ushbu muhim sohadagi kelajak yo‘nalishlarini o‘rganadi.

Kalit so‘zlar: G‘amxo‘rlik falsafasi, oilaga moslashish, ota-ona qaramog‘isiz bolalar, travmadan xabardor bo‘lgan parvarish, madaniy kompetentsiya.

Kirish: Bolalar jamiyatning eng zaif a'zolaridan biri bo‘lib, ularning jismoniy, hissiy va psixologik farovonligi uchun g‘amxo‘rlik qiluvchilarga tayanadi. Biroq, turli xil sharoitlar tufayli biologik ota-onalarning qaramog‘i va himoyasisiz qolgan bolalarning bir qismi mavjud. Yetim qolgan, tashlab ketilgan yoki suiiste'mollik yoki qarovsizlik tufayli o‘z uylaridan ko‘chirilganmi, bu bolalar ularning rivojlanishi va kelajak istiqbollariga chuqur ta'sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan ko‘plab muammolarga duch kelishadi.

Bu zaif bolalarning ehtiyojlariga javoban, barqarorlikni ta'minlash, tarbiyalash va qo‘llab-quvvatlashning asosiy vositasi sifatida oilaga asoslangan g‘amxo‘rlikning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Farzandlikka asrab olish, homiylik, qarindoshlik g‘amxo‘rligi va birlashish kabi jarayonlarni o‘z ichiga olgan oila moslashuvi bu bolalarga juda zarur bo‘lgan sevgi, xavfsizlik va tegishlilik hissini ta'minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalar uchun oilaviy moslashuv kontekstidagi g‘amxo‘rlik falsafasi ushbu bolalarning turli va murakkab ehtiyojlarini qondirish uchun asosiy majburiyatni o‘zida mujassam etadi. Bola rivojlanishi, bog‘lanish nazariyasi va inson huquqlari tamoyillariga asoslangan ushbu falsafa bolaning

farovonligi va har tomonlama rivojlanishini birinchi o‘ringa qo‘yadigan tarbiyaviy muhitni yaratish muhimligini ta'kidlaydi.

Ushbu maqola ota-ona qaramog‘isiz bolalarni oilaga moslashtirish kontekstida g‘amxo‘rlik falsafasining nazariy asoslari, amaliy oqibatlari va kelajakdagi yo‘nalishlarini o‘rganadi. Ushbu muhim sohadagi asosiy tamoyillar, muammolar va imkoniyatlarni o‘rganib chiqib, biz ushbu zaif bolalarni davolash, chidamlilik va mehribon va qo‘llab-quvvatlovchi oila muhitiga tegishli bo‘lish yo‘lida qanday qilib eng yaxshi qo‘llab-quvvatlashni chuqurroq tushunishga hissa qo‘shishni maqsad qilganmiz.

Xizmatning nazariy asoslari:

G‘amxo‘rlik falsafasining markazida bolalarning jismoniy, hissiy, kognitiv va ijtimoiy o‘lchovlarini qamrab oluvchi yaxlit ehtiyojlarini qondirishga intilish yotadi. Rivojlanish psixologiyasi, bog‘lanish nazariyasi va inson huquqlari nuqtai nazaridan tamoyillarga tayangan holda, g‘amxo‘rlik falsafasi bolalarning sog‘lom rivojlanishi va chidamliligini rag‘batlantirishda xavfsiz bog‘lanish, tegishlilik va mazmunli munosabatlarning asosiy ahamiyatini ta'kidlaydi.

Oila moslashuvi:

Oila moslashuvi ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalarni qayta birlashtirish, farzandlikka olish, homiylik yoki qarindoshlik g‘amxo‘rligi orqali oila muhitini tarbiyalash jarayoniga integratsiyalashuv jarayonini o‘z ichiga oladi. Har bir bola va oilaning o‘ziga xos kuchli va qiyinchiliklarini tan olish, shuningdek, muvaffaqiyatli moslashish va uzoq muddatli farovonlikni ta'minlash uchun moslashtirilgan yordam xizmatlarini ko‘rsatish bu jarayonning markaziy qismidir.

Oila moslashuvida g‘amxo‘rlikning asosiy tamoyillari:

Individual qo‘llab-quvvatlash: Ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalarning turli ehtiyojlari va tajribalarini e'tirof etgan holda, oilani moslashtirish bo‘yicha harakatlar har bir bolaning o‘ziga xos sharoitlari va rivojlanish traektoriyalariga moslashtirilgan individual qo‘llab-quvvatlash rejalariga ustunlik berishi kerak.

Barqarorlik va uzluksizlik: Barqaror va uzluksiz g‘amxo‘rlik munosabatlarini ta'minlash bolalarda xavfsizlik, tegishlilik va ishonch tuyg‘usini rivojlantirish, shu orqali sog‘lom bog‘lanish va hissiy farovonlikni rivojlantirish uchun muhimdir.

Travma haqida ma'lumotga ega bo‘lgan yordam: Travmaning bolalar rivojlanishiga potentsial ta'sirini e'tirof etgan holda, travma haqida ma'lumotga ega bo‘lgan davolash yondashuvlari shifo va tiklanishni qo‘llab-quvvatlash uchun xavfsizlik, imkoniyatlarni oshirish va chidamlilikni oshirish strategiyalariga urg‘u beradi.

Madaniy kompetentsiya: Bolalar va oilalarning madaniy, etnik va diniy xilma-xilligini tan olish oilaviy kontekstda madaniy o‘ziga xoslik, tegishlilik va ijtimoiy integratsiyani rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Oilaviy g‘amxo‘rlikning muhim ahamiyatiga qaramay, uni amalga oshirishda ko‘plab muammolar, jumladan, resurslarning cheklanganligi, tizimli to‘siqlar va muqobil parvarish choralari bilan bog‘liq stigma mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalar va ularning oilalari uchun qo‘llab-quvvatlovchi muhitni rag‘batlantirishga qaratilgan siyosat islohotlari,

salohiyatni oshirish tashabbuslari va jamoatchilikni jalb qilish sa'y-harakatlarini o‘z ichiga olgan ko‘p qirrali yondashuvni talab qiladi.

Xulosa:

Ota-ona qaramog‘isiz bolalarni oilaga moslashtirish kontekstida g‘amxo‘rlik falsafasi har bir bolaning farovonligi, qadr-qimmati va huquqlarini ta'minlashga qaratilgan asosiy majburiyatni ifodalaydi. Individual qo‘llab-quvvatlash, barqarorlik, travmadan xabardor bo‘lgan parvarish va madaniy kompetentsiya tamoyillarini o‘zlashtirib, biz bolalarning rivojlanishi va o‘z potentsialini to‘liq ro‘yobga chiqarishiga yordam beradigan tarbiyalanuvchi oila muhitini yaratishimiz mumkin. Oldinga qarab, ushbu zaif bolalarning yaxlit ehtiyojlarini birinchi o‘ringa qo‘yadigan va ularning oila va jamiyat sharoitlariga qo‘shilishi va ishtirokini rag‘batlantiradigan tadqiqot, siyosat va amaliyot tashabbuslarini ilgari surishni davom ettirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Bowlby, J. (1982). Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment (2nd ed.). Basic Books.

2. Dozier, M., & Rutter, M. (2008). Challenges to the Development of Attachment Relationships Faced by Young Children in Foster and Adoptive Care. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications (2nd ed., pp. 698-717). Guilford Press.

3. Selman, P. (2013). The Policy and Practice of Child Placement and Adoption: An International Perspective. Palgrave Macmillan.

4. United Nations General Assembly. (1989). Convention on the Rights of the Child. https://www.unicef.org/child-rights-convention.

XX ASRNING 20-80 YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIY-MAISHIY INFRASTRUKTURA MUASSASALAR FAOLIYATI TARIXIDAN

t.f.f.d., dots. Nasirov Bunyod Uralovich,
Ortiqov Olim Hamidovich
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali
n.bunyod2020@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada ijtimoiy-maishiy infrastrukturalarning inson kundalik hayotida tutgan o‘rni, xorijiy davlatlarda bu masalaga bo‘lgan e’tibor, uning tadqiqotlarda yoritilishi, sovet hukumati yillarida O‘zbekistonda aholiga maishiy xizmat faoliyatining yo‘lga qo‘yilishi, shu o‘rinda umumiy ovqatlanish tizimidagi ahvol, moddiy-texnik ta’minot, muammolar hamda aholining bu borada ehtiyoji yoritilgan.

O‘zbekiston tarixi bilan shug‘ullangan xorijiy tadqiqotchilar ham ijtimoiy-iqtisodiy muammolarga alohida e’tibor bergan. G‘arb sivilizatsiyasi ijtimoiy-madaniy tajribasiga ega bo‘lgan xorijiy tadqiqotchilar sovet adabiyotlarida faqat qayta qurish davridagina e’tibor berilgan muammolarni oldindan ko‘ra bildilar.